IL-QORTI TAL-APPELL KRIMINALI

Onor. Imħallef Dr. Aaron M. Bugeja M.A. (Law), LL.D. (melit)

Illum l-1 ta' Lulju 2020

Appell numru 531 tal-2017

Il-Pulizija
vs
Gaetano DELLO RUSSO

Il-Qorti:

1. Dan huwa appell minn sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati (Malta) nhar il-5 ta' Diċembru 2017 fil-konfront ta' Gaetano DELLO RUSSO, karta tal-identità bin-numru 163172A li ġie mixli talli fit-23 ta' Mejju 2017 għall-ħabta tal-17:00 fi Triq San Ġorġ, f'San Ġiljan (fil-qosor) :

   a. Filwaqt li kien qed isuq il-vettura bin-numru tar-reġistrazzjoni BUS683 u kif kien riesaq lejn post tal-qsim immarkat għal użu minn nies bil-pass, naqas li jmexxi bil-mod u meta kien hemm bżonn naqas milli jieqaf u jħalli n-nies jaqsmu bil-pass;
   b. Saq l-imsemmija vettura bin-numru BUS683 b'manjiera traskurata;

c. B'nuqqas ta' ħsieb jew bi traskuraġni jew b'nuqqas ta' ħila fl-arti jew fil-professjoni tiegħu jew b'nuqqas ta' tħaris tar-regolamenti tat-traffiku involontarjament ikkaġuna feriti ta' natura ħafifa fuq il-persuna ta' Corinne Dingli skont kif ċertifikat minn Dr. A Portelli tal-Isptar Mater Dei.
d. Il-Prosekuzzjoni talbet ukoll sabiex il-Qorti tiskwalifika lil ħati milli jikseb jew iżomm liċenza tas-sewqan għal żmien li jidhrilha xieraq.

2. Permezz tas-sentenza aktar 'il fuq imsemmija, il-Qorti tal-Maġistrati (Malta) bħala Qorti ta' Ġudikatura Kriminali sabet lill-imputat Gaetano Dello Russo ħati tal-imputazzjonijiet miġjuba kontra tiegħu, ikkundannatu għal multa ta' mitejn u ħamsin euro kif ukoll skwalifikatu mill-liċenzi tas-sewqan għal żmien tmint ijiem.

3. Illi minn din is-sentenza Gaetano DELLO RUSSO interpona appell li permezz tiegħu talab lil din il-Qorti sabiex tħassar u tirrevoka s-sentenza appellata u dan wara li ppremetta s-segwenti : -

   a. Ix-xhieda tal-parti leża mhix kredibbli. Id-distanza indikata minnha tat-trukk filwaqt li kien tiela t-telgħa mgħobbi kienet tali li huwa impossibbli li jolqotha hekk hi allegatament ħadet il-prekawzjonijiet kollha meħtieġa. Mill-banda l-oħra l-verżjoni tal-appellant hija aktar kredibbli in kwantu l-parti leża qabdet u qasmet u ntlaqtet mill-bus misjuqa minnu. Ma kienx verosimili li l-parti leża ma laħqetx taqsam jekk huwa kien daqshekk il-bogħod skont kif qalet hi.
   b. Hemm provi li jindikaw li l-parte civile ntalqet ferm qrib tal-bankina li aktar jindika li hi qabdet u niżlet mill-bankina bl-addoċċ meta ntlaqtet u mingħajr ma ħadet il-prekawzjonijiet kif allegat illi għamlet. Hi wkoll naqset milli tosserva l-obbligazzjonijiet tagħha bħala pedestrian fejn 'she didn't look right as instructed by road sign'.
   c. L-appellant xtaq illi l-Qorti tisma' lir-rappreżentant tat-Transport Malta biex jiddikjara dwar dak illi seħħ fejn talab ukoll għall-konservazzjoni tas-CCTV li jkun hemm fuq ix-xarabank sabiex jipprova dak sostnut minnu iżda l-Qorti tal-Maġistrati pproċediet għall-ġudizzju tagħha mingħajr m'għamet dan.
   d. L-appellant jgħid li kien attent filwaqt li kien miexi lejn l-istrixxi pedonali in kwistjoni u l-parte civile ma ħaditx il-prekawzjonijiet meħtieġa

daparti tagħha. Ma tressqitx lanqas prova dwar it-traskuraġni tal-appellant. B'hekk ma kellux jinstab ħati tal-akkużi miġjuba kontra tiegħu.
e. Minn tal-anqas il-Qorti tal-Maġistrati kellha tqis li l-inċident seħħ fuq l-istrixxi pedonali fejn anki l-obbligi ta' min qed jaqsam huma relevanti. Jekk hemm dubbju dwar jekk hux traskurat f'għemilu, dan id-dubbju għandu jmur favur l-appellant.

4. Illi din il-Qorti rat l-atti kollha proċesswali, kif ukoll semgħet it-trattazzjoni tal-partijiet.

Ikkunsidrat : -

5. Illi nhar it-23 ta' Mejju 2017, l-Għassa ta' San Ġiljan ġew infurmati għall-ħabta tal-17:00hrs illi Corinne Dingli bil-karta tal-identita' numru 129661M, kienet intlaqtet minn xarabank filwaqt li kienet qed taqsam *zebra crossing* quddiem l-istabiliment *Sardinella* fi Triq San Ġorġ. Meta l-Pulizija marru fuq il-post innutaw il-vettura tal-għamla Otokar bin-numru ta' reġistrazzjoni BUS683 wieqfa fuq il-linji pedonali filwaqt illi l-parti leża kienet mal-art maġenb il-bankina fuq l-istrixxi pedonali.

6. Il-Pulizija tkellmu mal-appellant li kien is-sewwieq ta' din il-vettura, li saħaq illi hu kien ra lill-parti leża fuq il-bankina u filwaqt li kienet qed tħares fid-direzzjoni tat-traffiku ġej mid-direzzjoni opposta, hi qabdet u qasmet it-triq meta hu kien wasal ħdejha. Mill-banda l-oħra l-Pulizija tkellmu wkoll ma Lazlo Zsolt, is-sewwieq tal-vettura li kienet ġejja mid-direzzjoni opposta, li saħaq illi hu kien ra lill-parti leża u filfatt kien waqaf sabiex hi taqsam filwaqt illi l-appellant li kien ġej mid-direzzjoni opposta baqa għaddej.

7. Ġie wkoll stabbilit illi l-parti leża kienet qed issofri minn ġrieħi ħfief skond kif ċertifikata mit-tabiba Agnes Portelli. Meta l-parti leża tat id-deposizzjoni tagħha quddiem il-Qorti saħqet illi l-appellant li kien qed isuq karrozza tal-linja kien tiela t-telgħa bil-mod fejn wara li ħarset fuq kull naħa tat-traffiku qabel qasmet mill-istrixxi pedonali, l-appellant ma waqafx meta wasal għal fuqha u konsegwentement laqatha u subiet il-feriti riskontrati.

Ikkunsidrat:

8. Illi din il-Qorti hija Qorti ta' reviżjoni tas-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati u ma tbiddilx l-apprezzament tal-provi magħmul mill-Qorti tal-Maġistrati meta dik il-Qorti tkun legalment u raġonevolment korretta fl-apprezzament li hija kienet għamlet. Fis-sentenza ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Emanuel ZAMMIT*** deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali (Sede Superjuri)[1] intqal:-

---

[1] Tal-21 t'April 2005. Ara wkoll Ara, fost ohrajn, l-Appelli Kriminali Superjuri: ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Domenic Briffa***, 16 ta' Ottubru 2003; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Godfrey Lopez*** u r-***Repubblika ta' Malta v. Eleno sive Lino Bezzina*** 24 ta' April 2003, ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Lawrence Asciak sive Axiak*** 23 ta' Jannar 2003, ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Mustafa Ali Larbed***; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Thomas sive Tommy Baldacchino***, 7 ta' Marzu 2000, ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Ivan Gatt***, 1 ta' Dicembru 1994; u ***Ir-Repubblika ta' Malta vs George Azzopardi***, 14 ta' Frar 1989; u l-Appelli Kriminali Inferjuri: ***Il-Pulizija vs Andrew George Stone***, 12 ta' Mejju 2004, ***Il-Pulizija vs Anthony Bartolo***, 6 ta' Mejju 2004; ***Il-Pulizija vs Maurice Saliba***, 30 ta' April 2004; ***Il-Pulizija vs Saviour Cutajar***, 30 ta' Marzu 2004; ***Il-Pulizija vs Seifeddine Mohamed Marshan*** et, 21 ta' Ottubru 1996; ***Il-Pulizija vs Raymond Psaila et***, 12 ta' Mejju 1994; ***Il-Pulizija vs Simon Paris***, 15 ta' Lulju 1996; ***Il-Pulizija vs Carmel sive Chalmer Pace***, 31 ta' Mejju 1991; ***Il-Pulizija vs Anthony Zammit***, 31 ta' Mejju 1991.

Fil-kawża ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Domenic Briffa*** ġie mistqarr li :

> Kif gie ritenut diversi drabi, hawn qieghdin fil-kamp ta' l- apprezzament tal-fatti, apprezzament li l-ligi tirrizerva fl- ewwel lok lill-gurati fil-kors tal-guri, u li din il-Qorti ma tiddisturbahx, anke jekk ma tkunx necessarjament taqbel mija fil-mija mieghu, jekk il-gurati setghu legittimament u ragonevolment jaslu ghall-verdett li jkunu waslu ghalih. Jigifieri l-funzjoni ta' din il-Qorti ma tirrizolvix ruhha f'ezercizzju ta' x'konkluzjoni kienet tasal ghaliha hi kieku kellha tevalwa l-provi migbura fi prim'istanza, imma li tara jekk il-verdett milhuq mill-gurija li tkun giet "properly

kif dejjem gie ritenut huwa principju stabbilit fil-gurisprudenza ta' din il-Qorti li hija ma tiddisturbax l-apprezzament dwar il-provi maghmul mill-ewwel Qorti jekk tasal ghall-konkluzjoni li dik il-Qorti setghet ragjonevolment u legalment tasal ghall-konkluzjoni li tkun waslet ghaliha. Fi kliem iehor, din il-Qorti ma tirrimpjazzax id-diskrezzjoni fl-apprezzament tal-provi ezercitata mill-ewwel Qorti izda taghmel apprezzament approfondit tal-istess biex tara jekk dik l- ewwel Qorti kinitx ragjonevoli fil-konkluzjoni taghha. Jekk, izda, din il-Qorti tasal ghall-konkluzjoni li l-ewwel Qorti, fuq il-provi li kellha quddiemha, ma setghetx ragjonevolment jew legalment tasal ghall-konkluzjoni li tkun waslet ghaliha, allura din tkun raguni valida, jekk mhux addirittura impellenti, sabiex din il-Qorti tiddisturba dik id-diskrezzjoni u konkluzjoni.

9. Anke jekk din il-Qorti tistħarreġ ix-xiehda li tkun tressqet quddiem il-Qorti tal-Maġistrati, ir-rwol ta' din il-Qorti jibqa' dak ta' reviżjoni tad-deċiżjoni mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati. Fil-kors ordinarju tal-funzjoni tagħha, ma ssirx Qorti ta' ritrattazzjoni, u ma terġax tisma' l-każ u tiddeċiedi l-każ mill-ġdid. Id-deċiżjoni jekk l-imputat ikunx ħati jew le teħodha l-Qorti tal-Maġistrati, li għandha d-dover li tanalizza l-provi u l-argumenti legali kollha u tasal għall-konklużjonijiet tagħha.[2]

10. Din il-Qorti, b'hekk tirrevedi s-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati billi tara jekk u safejn, bis-saħħa tal-provi li jkunu ġew miġjuba mill-partijiet u tal-argumenti legali dibattuti quddiem il-Qorti tal-

---

directed", u nkwadrat fil-provi prodotti, setax jigi ragonevolment u legittimament milhuq minnhom. Jekk il- verdett taghhom huwa regolari f'dan is-sens, din il-Qorti ma tiddisturbahx (ara per ezempju Ir-Repubblika ta' Malta v. Godfrey Lopez u r-Repubblika ta' Malta v. Eleno sive Lino Bezzina decizi minn din il-Qorti fl-24 ta' April 2003, Ir-Repubblika ta' Malta v. Lawrence Asciak sive Axiak deciza minn din il-Qorti fit-23 ta' Jannar 2003, Ir-Repubblika ta' Malta v. Mustafa Ali Larbed deciza minn din il-Qorti fil-5 ta' Lulju 2002, ir-Repubblika ta' Malta v. Thomas sive Tommy Baldacchino deciza minn din il-Qorti fis-7 ta' Marzu 2000, u r-Repubblika ta' Malta v. Ivan Gatt deciza minn din il-Qorti fl-1 ta' Dicembru 1994).

[2] u dan sakemm ma jkunx hemm raġunijiet eċċezzjonali entro l-parametri ta' dak li jipprovdi l-artikolu 428(3)(5) tal-Kodiċi Kriminali li din il-Qorti tkun tista' tiddeċiedi hi l-meritu tal-kawża.

Maġistrati, setgħetx dik il-Qorti legalment u raġonevolment tasal għall-konklużjoni milħuqa minnha fis-sentenza tagħha. Biex tagħmel dan ix-xogħol ta' reviżjoni din il-Qorti, tkun trid tifli l-provi u l-argumenti miġjuba quddiem il-Qorti tal-Maġistrati u tara jekk, u safejn, b'dawk il-provi li kellha quddiemha, il-Qorti tal-Maġistrati setgħetx tasal għall-konklużjonijiet tagħha kif jidhru fis-sentenza b'mod tajjeb u skont il-Liġi.

11. Jekk din il-Qorti tara li l-Qorti tal-Maġistrati setgħet tasal għall-konklużjonijiet li waslet għalihom skont il-provi u l-argumenti legali li kellha quddiemha, anke jekk dik ma kienetx l-unika konklużjoni li dik il-Qorti setgħet tasal għaliha, allura din il-Qorti ma tibdilx il-konklużjonijiet milħuqa mill-Qorti tal-Maġistrati. Dan peress li jekk il-Qorti tal-Maġistrati tkun għamlet xogħolha tajjeb, din il-Qorti ma tistax taqbad u tibdlilha s-sentenza tagħha, jekk mhux għax ikun hemm raġuni valida. Il-fatt biss li l-appellant ma jkunx jaqbel mal-konklużjonijiet tas-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati mhux biżżejjed biex din il-Qorti tibdel is-sentenza tal-Qorti tal-Maġistrati.

12. Jekk mill-banda l-oħra din il-Qorti tara li, mill-provi li nġiebu jew mill-argumenti legali imresqin quddiemha, l-Qorti tal-Maġistrati tkun żbaljat fl-apprezzament tal-provi jew fl-interpretazzjoni tal-argumenti legali imresqin quddiemha, b'mod li allura din il-Qorti tqis ma jkunx sigur u sodisfaċenti li tistrieħ fuq dawk il-konklużjonijiet, allura din il-Qorti imbagħad għandha s-setgħa u d-dmir li tibdel dik is-sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Maġistrati, jew

dawk il-partijiet minnha li jirriżultaw li jkunu żbaljati jew li ma jirriflettux il-Liġi.[3]

13. Dawn il-provi pero jridu qabel xejn ikunu jirrispettaw ir-regoli tal-evidenza fi proċedimenti penali, ċjoe l-*Law of Evidence*.

14. L-artikolu 637 tal-Kodiċi Kriminali jgħid li għal dak li jirrigwarda xhieda ta' eta' minuri, xhieda tal-imputat kif ukoll ix-xhieda ta' persuni li huma klassifikati taħt l-artikolu 636 tal-Kodiċi Kriminali, fosthom persuni li jkollhom interess fil-kwistjoni li fuqha tkun meħtieġa x-xhieda tagħhom, jew fir-riżultat tal-kawża : -

> id-deċiżjoni (dwar il-kredibbilta tagħhom) titħalla fid-diskrezzjoni ta' min għandu jiġġudika l-fatti, billi jittieħed qies tal-imġieba, kondotta u karattru tax-xhud, tal-fatt jekk ix-xhieda għandiex mis-sewwa jew hix konsistenti, u ta' fattizzi oħra tax-xhieda tiegħu, u jekk ix-xhieda hix imsaħħa minn xiehda oħra, u taċ-ċirkostanzi kollha tal-każ.

15. Imbagħad l-artikolu 638 tal-Kodiċi Kriminali jagħmilha ċara li huwa fid-dover tal-Prosekuzzjoni li ġġib il-provi kollha u l-aħjar prova possibbli sabiex il-grad tal-prova tal-Prosekuzzjoni jintlaħaq b'suċċess. Jekk dawk il-provi jkunu jikkonsistu prinċipalment fil-verżjoni ta' xhud waħdieni, il-Qorti xorta waħda tista' tasal sal-grad

[3] Ara wkoll, fost oħrajn, l-Appelli Kriminali Superjuri: ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Rida Salem Suleiman Shoaib***, 15 ta' Jannar 2009; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Paul Hili***, 19 ta' Gunju 2008; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Etienne Carter***, 14 ta' Dicembru 2004; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Domenic Briffa***, 16 ta' Ottubru 2003; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Godfrey Lopez*** u ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Eleno sive Lino Bezzina***, 24 ta' April 2003; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Lawrence Asciak sive Axiak***, 23 ta' Jannar 2003, ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Mustafa Ali Larbed***, 5 ta' Lulju 2002; ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Thomas sive Tommy Baldacchino***, 7 ta' Marzu 2000, ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Ivan Gatt***, 1 ta' Dicembru 1994; u ***Ir-Repubblika ta' Malta vs George Azzopardi***, 14 ta' Frar 1989; u l-Appelli Kriminali Inferjuri: ***Il-Pulizija vs Andrew George Stone***, 12 ta' Mejju 2004, ***Il-Pulizija vs Anthony Bartolo***, 6 ta' Mejju 2004; ***Il-Pulizija vs Maurice Saliba***, 30 ta' April 2004; ***Il-Pulizija vs Saviour Cutajar***, 30 ta' Marzu 2004; ***Il-Pulizija vs Seifeddine Mohamed Marshan et***, 21 ta' Ottubru 1996; ***Il-Pulizija vs Raymond Psaila et***, 12 ta' Mejju 1994; ***Il-Pulizija vs Simon Paris***, 15 ta' Lulju 1996; ***Il-Pulizija vs Carmel sive Chalmer Pace***, 31 ta' Mejju 1991; ***Il-Pulizija vs Anthony Zammit***, 31 ta' Mejju 1991.

ta' prova rikjest fi proċedimenti kriminali, jekk dak ix-xhud ikun ġie emnut; u dan peress li f'din l-eventwalita, din ix-xiehda ssir biżżejjed biex tagħmel prova sħiħa u kompluta minn kollox, daqs kemm kieku l-fatt ġie ippruvat minn żewġ xhieda jew aktar. Fil-fatt l-artikolu 638(2) tal-Kodiċi Kriminali jgħid li xhud wieħed waħdu, jekk emnut, huwa suffiċjenti sabiex fuq ix-xiehda tiegħu il-Qorti tkun tista' ssib ħtija. Dan il-prinċipju ġie kkonfermat f'diversi każijiet li dawn il-Qrati kellhom quddiemhom fil-passat.[4] Jiġifieri huwa legalment korrett u permissibbli Qorti ta' Ġustizzja Kriminali tasal li ssib ħtija f'persuna akkużata fuq ix-xiehda ta' xhud wieħed biss.

16. In oltre kif gie ritenut mil-Qorti fl-Appell Kriminali fis-sentenza fl-ismijiet ***Il-Pulizija vs Joseph Thorne,***[5]

> mhux kull konflitt fil-provi ghandu awtomatikament iwassal ghall-liberazzjoni tal-persuna akkuzata. Imma l- Qorti, f' kaz ta' konflitt fil-provi, trid tevalwa l-provi skond il-kriterji enuncjati fl-artikolu 637 tal-Kodici Kriminali w tasal ghall-konkluzzjoni dwar lil min trid temmen u f' hix ser temmnu jew ma temmnux'.

17. F'dan il-kuntest, allura, l-akbar sfida li jkollhom il-Qrati fil-każijiet li jisimgħu hija li jiskopru l-verita storika; u dan peress li l-evidenza li tinġieb quddiemhom - kemm dik diretta, kif ukoll dik indiretta - mhux dejjem neċessarjament twassal għall-dik il-verita'. Xhud jista'

---

[4] Ara fost oħrajn l-appelli kriminali sede inferjuri fl-ismijiet ***Il-Pulizija vs Joseph Bonavia*** ppreseduta mill-imħallef Joseph Galea Debono u datata s-6 ta' Novembru 2002; ***Il-Pulizija vs Antoine Cutajar*** ippreseduta mill-Imħallef Patrick Vella u deċiża fis-16 ta' Marzu 2001; ***Il-Pulizija vs Carmel Spiteri*** ippreseduta mill-Imħallef David Scicluna u deċiża fid-9 ta' Novembru 2011; Ara wkoll ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Martin Dimech*** deċiża mill-Qorti tal-Appell Sede Superjuri u ppreseduta mill-Imħallfin Joseph Filletti, David Scicluna u Joseph R. Micallef u datata 24 ta' Settembru 2004.

[5] Deċiza fid-9 ta' Lulju 2003 mill-Qorti tal-Appell Kriminali Sede Inferjuri ippreseduta mill-Imħallef Joseph Galea Debono.

jkun konsistenti kemm fil-veritajiet li jgħid, kif ukoll fil-gideb li jista' jkun qiegħed jgħid. U huwa għalhekk li jeżisti wkoll ir-reat ta' sperġur. Il-Qrati ma għandhomx is-setgħa li jaqraw l-imħuħ tan-nies. Il-Qrati jippruvaw jifhmu xi jkollhom f'moħħhom, f'qalbhom u fil-kuxjenza tagħhom in-nies li jidhru quddiemhom biss mill-kliem li jgħidu u mill-egħmil tagħhom. Il-Qrati jridu jistrieħu biss fuq il-provi li jkunu nġiebu quddiemhom – ċjoe l-evidenza diretta jew l-evidenza indiretta.

18. L-evidenza indiretta hi dik li prinċipalment tistrieħ fuq iċ-ċirkostanzi partikolari tal-każ. Għalkemm iċ-ċirkostanzi ma jitkelmux bħax-xhieda, u b'hekk ma jistgħux jigdbu, mill-banda l-oħra jistgħu jkunu qarrieqa. Dawn il-Qrati dejjem straħu fuq il-prinċipju li biex l-evidenza ċirkostanzjali tkun is-sies ta' sejbien ta' ħtija, din trid tkun univoka, jiġifieri li tipponta biss u esklussivament lejn direzzjoni u konklużjoni waħda u xejn ħliefha. Altrimenti, jekk iċ-ċirkostanzi jagħtu lok għal aktar minn konklużjoni waħda, il-Qorti ma tkunx tista' tistrieħ fuqhom biss biex tkun tista' ssib ħtija. Jekk ikun hemm dubju dettat mir-raġuni, il-Qorti ma tkunx tista' ssib ħtija fl-imputat jew akkużat.

19. Mill-banda l-oħra biex persuna tiġi misjuba ħatja, il-Liġi kriminali **<u>ma teħtieġx</u>** li din tkun stabbilita b'ċertezza assoluta. Il-Liġi tal-proċedura Maltija hija imnisla mis-sistema Ingliż fejn huwa meħtieġ li biex Qorti ta' Ġustizzja Kriminali tkun tista' ssib ħtija f'akkużat, il-Prosekuzzjoni tkun trid irnexxielha tipprova l-każ tagħha lil hinn minn kull dubju dettat mir-raġuni in bażi għall-provi imresqa

minnha. Jekk id-Difiża tipprova l-punt tagħha fuq bażi ta' probabbilita, jew tislet argument, inkluż mill-provi tal-Prosekuzzjoni stess, u jirnexxielha ddaħħal dubju dettat mir-raġuni, allura l-Qorti ma tkunx tista' ssib ħtija fl-akkużat.

20.Il-Qorti tkun tista' tasal għal din il-konklużjoni biss wara li tkun għarblet il-provi ammissibbli kollha li jkunu tressqu quddiemha, jiġifieri kemm l-evidenza ordinarja kif ukoll dik esperta, kemm dik diretta u kif ukoll dik indiretta. Fl-aħħar mill-aħħar dik il-Qorti trid tkun żgura moralment, *sure* fis-sistema Legali Ingliż,[6] li l-każ seħħ skont kif tkun qed tipprospetta l-Prosekuzzjoni *lil hinn minn kull dubju dettat mir-raġuni.* Dan huwa l-ogħla livell ta' prova li l-Liġi teħtieġ biex tinstab ħtija; livell li huwa anqas miċ-ċertezza assoluta, iżda li huwa ogħla mill-bilanċ tal-probabbilitajiet.

21.Fil-każ Ingliż ***Majid,***[7] Lord Moses stqarr hekk :

> Judges are advised by the Judicial Studies Board, as they have been for many years, to direct the jury that before they can return a verdict of guilty, they must be sure that the defendant is guilty.

22.Inoltre, fil-ktieb tagħhom ***The Modern Law on Evidence,*** Adrian Keane u Paul McKeown[8] jgħidu s-segwenti : -

> In the wake of difficulties encountered with the formula of proof beyond reasonable doubt, Majid makes it clear that the direction on the criminal standard must adhere to the formula of proof by being "sure", in accordance with the longstanding advice given to judges by the Judicial Studies Board. That advice currently contained in the Crown Court Bench Book, is simply that the prosecution prove their case if the jury, having considered all the relevant evidence, are sure that the accused is guilty.

---

[6] ***R v Majid***, 2009, EWCA Crim 2563, CA at 2
[7] ibid.
[8] Oxford University Press, 2012, p. 106 – 108.

Further explanation is described as 'unwise'. If the jury are not sure then, they must find the accused not guilty.

23.Meta jiġi biex ifisser dan il-grad ta' prova fi proċedimenti kriminali, l-Imħallef William Harding kien xi drabi jirreferi għal dal-kunċett bħala l-prinċipju **tas-sikurezza**. Hekk per eżempju fl-appell kriminali fl-ismijiet ***Il-Pulizija vs Joseph Peralta*** deċiża mill-Qorti Kriminali nhar il-25 t'April 1957 dik il-Qorti kienet qalet li f'dak il-każ, in bażi għall-provi miġjuba quddiemha hija setgħet tasal **b'sikurezza** għall-konklużjoni fir-rigward tal-istat tal-imputat, liema stat fattwali kellu jiġi pruvat in bażi għal suffiċjenza probatorja lil hinn minn kull dubju dettat mir-raġuni. B'hekk dik il-Qorti ġja fl-1957 kienet irrikonoxxiet l-ekwivalenza bejn l-istat mentali ta' sikurezza mas-suffiċjenza probatorja lil hinn minn kull dubju dettat mir-raġuni, kif ukoll illum rifless fil-ġurisprudenza l-aktar reċenti fl-Ingilterra u Wales.

24.U huwa biss meta jkun hemm **id-dubju veru, bażat fuq ir-raġuni, fuq is-sens komun u fuq il-buon sens, ċjoe d-dubju li jibqa' jippersisti wara li jsir stħarriġ dettaljat u b'attenzjoni, b'diliġenza u b'mod imparzjali tal-provi u l-argumenti kollha li jkunu ġew imresqin mill-Prosekuzzjoni u mid-Difiża** li mbagħad, jekk jibqa' jippersisti dan id-dubju, jkun jista' jingħad li dak il-livell ta' sikurezza, ossija suffiċjenza probatorja lil hinn minn kull dubju dettat mir-raġuni ma jkunx intlaħaq; u li allura bħala konsegwenza, il-Qorti ma tkunx tista' tiddikkjara lill-ħati tal-akkużi miġjuba kontrih.

25.Meta l-partijiet fi proċeduri penali, jagħżlu li jresqu prova, huma jridu jissodisfaw il-*best evidence rule*, ċjoe jridu jresqu l-aħjar prova li tkun tista' tiġi preżentata fil-każ konkret. Fis-sentenza fl-ismijiet ***Ir-Repubblika ta' Malta vs George Spiteri*** deċiża mill-Qorti tal-Appell Kriminali, ġie ritenut is-segwenti:

> Huwa principju fondamentali fil-process kriminali li l-ligi tesigi li kull min jrid jipprova xi haga, ghandu jressaq l-ahjar prova, u dan jista' biss jaqa' fuq prova sekondarja kemm il-darba din l-ewwel jew l-ahjar prova mhiex disponibbli. Hu veru wkoll, izda, li min ghandu jiggudika jista', skond il-ligi, u minkejja dan il-principju fondamentali appena msemmi, joqghod fuq ix-xhieda anke ta' persuna wahda jekk b'dak li tghid din il-persuna, jikkonvinci lill-gudikant sal-grad tal-konvinciment morali mill-htija tal-persuna akkuzata.
>
> L-prova indizzjarja trid tkun wahda assolutament univoka, li tipponta biss minghajr dubju dettat mir-raguni lejn fatt jew konkluzzjoni wahda. Ovvjament jekk fatt jew cirkostanzi jistghu ragjonevolment jinghataw aktar minn tifsira jew interpretazzjoni wahda, tkun li tkun, allura dik ma tkunx prova ndizzjarja tajba, skond il-ligi, sabiex in bazi taghha tista' tinstab htija. Kif tghid u titlob il-ligi, biex prova ndizzjarja tigi ammessa bhala prova valida fis-sens li wiehed jista' ragjonevolment jasal ghall-konkluzzjoni tieghu ta' htija in bazi taghha bla ebda dubju dettat mir-raguni, irid ikun moralment konvint minn dan ir-rekwizit ta' l-univocita' taghha, cioe' li dik il-prova tfisser biss u xejn aktar li l-akkuzat huwa hati ta' dak addebitat lilu w, allura, kull dubju ragjonevoli fir-rigward ghandu jmur favur l-akkuzat skond il-ligi.
>
> Wiehed ghandu jkun ferm attent fl-apprezzament u nterpretazzjoni tal-prova ndizzjarja ghaliex ghalkemm din hi prova ferm importanti, u kultant anke aktar mill-prova diretta, pero', din hi prova li facilment tista' tqarraq lil dak li jkun qed jghamel l-interpretazzjoni w apprezzament taghha.[9]

26.In oltre u aktar reċentement fis-sentenza ***Il-Pulizija vs Cyrus Engerer***, il-Qorti tal-Appell Kriminali rriteniet illi :

> Biex wiehed jistabilixxi jekk l-provi cirkostanzjali huma univoci wiehed irid jara l-assjem ta' dawn ic-cirkostanzi migjuba bhala prova u li dan il-konvinciment morali huwa wiehed ibbazat sal-grad rikjest tal-prosekuzzjoni tac-certezza morali (u mhux dik assoluta) jew il-prova lil

[9] Deċiża nhar il-5 ta' Lulju 2002 mill-Imħallfin Noel Arrigo, Joseph A. Filletti u Patrick Vella.

hinn minn kull dubbju dettat mir-raguni. In oltre il-konkluzjoni biex tkun univoka mhux necessarjament trid tkun l-uniku xenarju li jista jintlahaq izda trid tkun l-unika wahda li tista twassal ghal htija b'mod ragonevoli kontra dak li jkun. Fi kliem iehor jekk jinholoq dubbju dwar l-univocita tal-provi cirkostanzjali liema xenarju alternattiv ma jkunx wiehed ragonevoli, dan ma jistax iwassal sabiex il-Qorti tillibera a bazi tan-nuqqas ta' univocita.[10]

27. Illi f'dan il-każ, huwa importanti wkoll li din il-Qorti tirreferi għar-regola tal-*hearsay* u kif din tiġi applikata fil-kamp penali Malti. Dan peress li parti mix-xiehda prodotti f'dan il-każ jistrieħu esklussivament fuq dak li qalulhom il-protagonisti f'dan il-każ.

28. L-artikoli 598 u 599 tal-Kodiċi ta' Organizazzjoni u Proċedura Ċivili (Kap 12) li jirregolaw il-*hearsay evidence*, u reżi applikabbli fi proċedimenti quddiem Qrati ta' Ġustizzja Kriminali bis-saħħa tal-artikoli 520(1)(d) u 645 tal-Kodiċi Kriminali jgħidu kif ġej:

598. (1) Bħala regola, il-qorti ma tiħux qies ta' xiehda dwar fatti li x-xhud igħid li ġie jafhom mingħand ħaddieħor jew li qalhom ħaddieħor li jista' jinġieb biex jagħti xiehda fuq dawk ilfatti.

(2) Il-qorti tista', ex officio, jew fuq oppożizzjoni tal-parti, ma tħallix jew tiċħad li jsiru mistoqsijiet bi skop li jittieħdu xiehda bħal dawk.

(3) Iżda l-qorti tista' ġġiegħel lix-xhud li jsemmi l-persuna li mingħandha jkun sar jaf il-fatti li għalihom jirriferixxu dawk ilmistoqsijiet.

599. Il-qorti tista', skont iċ-ċirkostanzi, tippermetti xiehda fuq kliem ħaddieħor u tieħu qies tagħha, meta dan l-istess kliem ħaddieħor ikollu, fih innifsu, importanza sostanzjali, fuq il-meritu tal-kawża jew ikun jagħmel parti mill-meritu; inkella meta dan ħaddieħor ma jkunx jista' jinġieb biex jixhed, u l-fatti jkunu tali li ma jkunux jistgħu jiġu ppruvati sewwa xort'oħra, l-aktar f'każijiet ta' twelid, ta' żwieġ, ta' mewt, ta' assenza, ta' servitù, ta' rjieħ ta'immobbli, ta' pussess, ta' drawwiet, ta' ġrajjiet storiċi pubbliċi, ta'reputazzjoni jew ta' fama, ta' kliem jew fatti ta' nies li mietu jew li jkunu assenti u li ma kellhom ebda interess li jgħidu jew jiktbu l-falz, u

[10] Deċiża nhar it-8 ta' Mejju 2014 mill-Imħallef Michael Mallia.

ta' fatti oħra ta' interess ġenerali jew pubbliku jew li jkunu magħrufa minn kulħadd.

29.Fil-kawża deċiża minn din il-Qorti diversament presjeduta fl-ismijiet : ***Il-Pulizija vs Janis Caruana*** tal-14 ta' Mejju 2012 mill-Imħallef Lawrence Quintano il-kwistjoni tal-*hearsay evidence* kienet ġiet indirizzata b'dan il-mod : -

21. Bir-rispett kollu, il-hearsay rule tagħna (fl-artikolu 599) mhix daqshekk riġida daqs kemm wieħed jaħseb. Fil-fatt l-ewwel parti ta' dan l-artikolu jgħid hekk:

> '599. Il-qorti tista', skont iċ-ċirkostanzi, tippermetti xiehda fuq kliem ħaddieħor u tieħu qies tagħha, meta dan l-istess kliem ħaddieħor ikollu, fih innifsu, importanza sostanzjali, fuq il-meritu tal-kawża jew ikun jagħmel parti mill-meritu; inkella meta dan ħaddieħor ma jkunx jista' jinġieb biex jixhed, u l-fatti jkunu tali li ma jkunux jistgħu jiġu ppruvati sewwa xort'oħra,'

22. Fil-fatt fil-kawża 'Joseph Mary Vella et versus il-Kummissarju tal-Pulizija' il-Qorti Kostituzzjonali nhar it-13 ta' Jannar 1988 qalet hekk:

> 'Issa, fil-każ preżenti, si tratta ta' depożizzjoni ta' xhud dwar x'qallu ħaddieħor li ma jistax jiġi prodott minħabba li x-xhud ġie marbut bis-sigriet professjonali fuq l-identita' ta'dan il-ħaddieħor. Ċertament il-klem ta' dan il-ħaddieħor jistgħu, fiċ-ċirkostanzi tal-każ, ikollhom importanza sostanzjali fuq il-mertu tal-kawża. Għalhekk il-Qorti ma tara l-ebda raġuni l-għala għandha tiddipartixxi millkonlużjoni tal-ewwel qorti (li tħalli lil dan ix-xhud jiddeponi).'

23. Ukoll fl-Ingilterra u f'Wales ir-regola tal-hearsay m'għadhiex stretta daqsa qabel. Il-Qorti Ewropea Dwar id-Drittijiet tal-Bniedem fil-każ ' Al-Khawaja and Tahery versus the United Kingdom' tal-15 ta' Diċembru 2011 (deċiżjoni tal-Grand Chamber) qalet hekk f'pargrafu 130:

> 'However, the Court notes that the present cases have arisen precisely because the legal system in England and Wales has abandoned the strict common law ruel against hearsay evidence. Exceptions to the rules have been created, notably in the 1988 and 2003 Acts, which allowed for admission of ST's statement in Al-Khawaja's case and T's statement in Tahery's case.'

24. Fil-każ ta' Al-Khawaja, ST kienet għamlet rapport lill-Pulizija numru ta' xhur sewwa wara li kienet allegatament assaltata minn tabib. ST għamlet suwiċidju qabel il-ġuri. L-Imħallef li ppresieda ħalla li jinqara r-rapport waqt il-ġuri u ta direzzjonijiet appożiti. (Ara paragrafi 9 -19 tal-istess sentenza). Il-Grand Chamber ma sabitx vjolazzjoni talartikolu 6 (ara par.158 tas-sentenza).

25. Issa, jekk wieħed janalizza s-sitwazzjoni fil-każ li jinsab fil-preżent quddiem il-Qorti, ir-rapport bl-ebda mod ma jgħid li min għamel ir-rapport dwar is-serqa indika lill-appellant. Kieku kien hekk ir-rapport kien ikun

prova li sar it-tali kliem iżda mhux prova li l-appellant wettaq is-serqa għalkemm l-istess rapport kien ikun jista' jintuża biex jikkorobora provi oħra. (Ara: Subramianiam v Public Prosecutor (1956) 1.W.L.R.956 at 969, PC).2 Fir-rapport odjern m'hemmx xi allegazzjoni bħalma ma għamlet ST fil-każ 'Al-khawaja vs UK' jew xi sitwazzjoni simili għal dak li aċċettat il-Qorti Kostituzzjonali. Hawn għandna biss rapport li saret is-serqa, ta' xhiex, fejn u meta. Min għamel ir-rapport mhux Malti, ma semma lil ebda persuna bħala suspettat, u ma jistax joqgħod jinġieb Malta biex jikkonferma li saret serqa ta' laptop. Terġa' min għamel irrapport ma joqgħodx f'xi pajjiż fil-viċin.

26. Għalhekk il-Qorti, wara li rat iċ-ċirkostanzi tal-każ, u wara li rat l-artikolu 599 tal-Kap 12 res applikabbli għall-Kap 9, qed tiddeċiedi li fil-proċess teżisti prova li hija ammissibbli. Ir-rapport huwa prova li saret is-serqa u ta' xejn aktar.

30. Oltre minn hekk fis-sentenza tal-Qorti Kriminali deċiża nhar l-24 t'Ottubru 2011 fil-kawża fl-ismijiet ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Mario Azzopardi*** ġie deċiż is-segwenti : -

Li l-artikoli relevanti dwar il-Hearsay Rule huma l-artikoli 598 u 599 tal-Kap 12 reżi applikabbli għall-Kap 9 bl-artikolu 645 tal-Kap 9.

Il-każ li mhux l-ewwel darba li ġie ċitat b'approvazzjoni dwar il-hearsay rule f'kawżi ta' natura kriminali huwa Subramaniam v. Public Prosecutor fejn insibu dan ilkliem:

> 'Evidence of a statement made to a witness by a person who is not himself called as a witness may or may not be hearsay. It is hearsay and inadmissible when the object of the evidence is to establish the truth of what is contained in the statement. It is not hearsay and is admissible when it is proposed to establish by the evidence, not the truth of the statement, but the fact that it was made. The fact that the statement was made, quite apart from its truth, is frequently relevant in considering the mental state and conduct thereafter of the witness or of some other person in whose presence the statement was made.'

Jekk wieħed jimxi mal-prinċipji ta' dan il-każ allura ċerti persuni li magħhom ikun tkellem l-allegat vittma jistgħu jkunu prodotti (per eżempju, psikologu, għalliem jew social worker, il-ġenituri jew qraba fil-qrib tal-allegat vittma). Dawn jistgħu jixhdu li l-allegat vittma tassew qal hekk. Tali xhieda hija biss prova li l-allegat vittma tassew qal hekk, iżda mhux li dak li qed jgħid l-allegat vittma huwa tassew minnu. Jekk wieħed jeżamina l-ewwel sentenza tal-artikolu 599 tal-Kap 12, wieħed jista' jikkonkludi li l-hearsay rule fil-Liġi tagħna mhix daqshekk assoluta. U filfatt hekk qalet il-Qorti Kostituzzjonali hija u tiddeċiedi il- każ 'Joseph Mary Vella et versus Il-Kummissarju tal-Pulizija' (13 ta' Jannar 1988) fejn il-Qorti kkonfermat digriet tal-Prim'Awla biex jitħalla jixhed Prokuratur

Legali li kien marbut bis-sigriet professjonali. Dan tħalla jixhed mingħajr ma kellu jikxef isem it-terza persuna li kienet qaltlu biex il-fatti li fuqhom kellhom jixhed il-Prokuratur Legali. Peress li d-depożizzjoni, li tista' tkun hearsay, tista' tkun prova diretta li ntqal xi ħaġa, ma tistax tiġi esklusa flistadju tal-eċċezzjonijiet preliminari.

F'dak li huma deċiżjonijiet kriminali, il-Qrati tagħna issa ilhom sew isegwu il-prattika dwar il-hearsay rule. (Ara dwar dan il-punt: Ir-Repubblika versus Meinrad Calleja). Reċentement il-Qorti tal-Appell Kriminali diversament preseduta qalet hekk:'

> Fil-limit tal-użu li għamlet l-ewwel Qorti tal-okkorenza msemmija, ma hemm xejn irregolari. Hu ben stabbilit li waqt li prova hearsay ma hix prova tal-kontenut ta' dak li jiġi rapportat li ntqal, hi prova li dak rapportat li ntqal fil-fatt intqal fiċ-ċirkostanzi, data, post u ħin li ntqal u in kwantu tali hi ċirkostanza li meħuda ma' provi u ċirkostanza oħra tista' wkoll tikkontribwixxi għall-apprezzament li tagħmel il-Qorti.' (1 t'April 2011 'Il-Pulizija versus Fabio Schembri' preseduta mill-S.T.O. il-Prim Imħallef Dr Silvio Camilleri).

31. Apparti dan fis-sentenza mogħtija mill-Qorti tal-Appell Kriminali fil-kawża fl-ismijiet ***Ir-Repubblika ta' Malta vs Angelus Vella***, deċiża nhar it-30 ta' Lulju 2015, ir-regola dwar il-*hearsay evidence* ġiet spjegata b'dan il-mod kwantu sempliċi daqskemm ċar -

> Ilu ben stabbilit minn din il-Qorti, kif anki rilevat mill-ewwel Qorti fis-sentenza tagħha, li mhux kull relazzjoni ta' x'qal ħaddieħor tikkostitwixxi hearsay evidence iżda jekk dak rapportat hux hearsay evidence jew le jiddependi mill-użu li wieħed jippretendi li jsir minn dak rakkontat. Jekk dak rakkontat jiġi preżentat bħala prova tal-kontenut tiegħu allura dak ikun hearsay evidence u bħala tali inammissibbli iżda jekk dak rakkontat jiġi preżentat mhux bħala prova tal-kontenut tiegħu iżda bħala prova li dak li ntqal verament intqal fiċ-ċirkostanzi ta' data, post u ħin li fihom intqal allura dan ma jkunx hearsay evidence u huwa ammissibbli għal ċerti għanijiet legali legittimi bħal sabiex tiġi kontrollata x-xiehda diretta tax-xhud li l-kliem tiegħu ikun qiegħed jiġi rapportat jew, fiċ-ċirkostanzi idoneji, anki sabiex tiġi korroborata xiehda diretta oħra.

32. Illi l-Liġi tafda l-eżerċizzju tal-analiżi tal-provi f'idejn il-Qorti tal-Maġistrati. Dan peress li l-Qorti tal-Maġistrati tkun fl-aħjar qagħda tqis il-provi kollha għax, normalment, tkun għexet personalment il-

proċess quddiemha. Hija tkun setgħet tara u tisma' lix-xiehda jixhdu quddiemha - ħaġa li din il-Qorti ma kellhiex l-opportunita li tagħmel. U għalhekk huwa għaqli li l-Liġi tħalli prinċipalment dan l-eżerċizzju ta' analiżi u apprezzament tax-xiehda tax-xhieda f'idejn il-Qorti tal-Maġistrati; liema eżerċizzju huwa importanzi ħafna u li din il-Qorti ttih il-piż li jixraqlu, in kwantu ma jistax jiġi disturbat kif ġieb u laħaq.

33. Anke fejn il-Qorti tal-Maġistrati, għal xi raġuni jew oħra, ma tkunx semgħet ix-xhieda kollha hi stess, xorta waħda l-Liġi tafda l-eżerċizzju tal-analiżi u deċiżjoni dwar il-fatti f'idejn il-Qorti tal-Maġistrati. Il-Qorti tal-appell xorta tibqa' Qorti tat-tieni grad, biex, fil-każijiet appellati tara jekk u safejn il-Qorti tal-Maġistrati setgħetx legalment u raġonevolment tasal għall-konklużjonijiet milħuqa minnha in bażi għall-dawk il-provi u l-argumenti legali miġjuba quddiemha. Biss, kif intqal, din il-Qorti ma taqbadx u tibdel id-deċiżjoni tal-Qorti tal-Maġistrati kif ġieb u laħaq, u dan għar-raġuni miġjuba fil-kawża ***Il-Pulizija vs Lorenzo Baldacchino*** deċiża mill-Qorti Kriminali bħala Qorti tal-Appell deċiża nhar it-30 ta' Marzu 1963 mill-Imħallef William Harding fejn intqal is-segwenti : -

> Ma hemmx bżonn jinghad li l-komportament tax-xhud (*demeanour*) hu fattur importanti ta' kredibilita (ara Powell, On Evidence, p. 505), u kien, ghalhekk, li inghad mill-Qrati Ingliżi segwiti anki mill-Qrati taghna, illi "great weight should be attached to the finding of fact at which the judge of first instance has arrived" (idem, p. 700), appuntu ghaliex "he has had an opportunity of testing their credit by their demeanour under examination".

Ikkunsidrat: -

34. Il-bażi tal-argumenti tal-appellant ġew riportati aktar il-fuq. Essenzjalment jistgħu jiġu sintetizzati fl-argument li l-inċident seħħ unikament tort tal-parte civile li minflok kienet prudenti u vverifikat sew jekk kienx ġej traffiku, qabdet u qasmet mingħajr ma ħarset qabel qasmet.

35. Illi fl-appell kriminali fl-ismijiet ***Il-Pulizija vs Manuel Spiteri,***[11] din il-Qorti kif diversament ippreseduta rriteniet illi:

> Sewwieq li jibda joqrob strixxi pedonali (specjalment dawk uzati hafna) ghandu mhux biss jirrallenta izda ghandu wkoll izomm "a proper lookout" biex jara jekk hemmx xi nies fuq il-bankini fil-gnub li qed jindikaw li ser jaqsmu jew li diga bdew jaqsmu, u dan sabiex huwa jkun pront jieqaf ma' l-istrixxi minghajr b'ebda mod ma jinvadihom.'

36. In oltre skond is-sentenza fl-ismijiet ***Mary Zarb et vs Mauro Overend,***[12] il-Qorti ttrattat ir-responsabbiltajiet tas-sewwieqa u tal-*pedestrians* meta jiġru inċidenti stradali bl-involviment ta' entrambi u l-kura li għandhom jieħdu biex jevitaw li jissuċedu. Il-Qorti kienet tal-fehma illi wieħed ma jistax jippreżumi illi min ikun qed isuq il-vettura għandu jinżamm unikament responsabbli iżda dan lanqas m'għandu jinftiehem illi il-*pedestrian* għandu jitqies li qed jinvadi meta jiġi biex jaqsam it-triq. Entrambe l-partijiet għandhom jadoperaw *the required standard of care* filwaqt li jittieħdu wkoll in konsiderazzjoni l-kundizzjonijiet tat-temp jew tat-toroq kif ukoll il-

[11] Deċiża nhar is-6 ta' Jannar 2003, Appell numru 137/2002/0.
[12] Deċiża mill-Prim Awla tal-Qorti Ċivili ppreseduta mill-Imħallef Philip Sciberras nhar is-27 ta' Ġunju 2003, Ċitazzjoni numru 260/1994/1.

mod kif u l-post minn fejn il-*pedestrian* ikun qasam. Ġie ritenut is-segwenti:

> Fi kwestjoni ta' investiment ta' pedestrian, bhal ma huwa dan il-kaz il-Qorti ma tista' titlaq minn ebda presunzjoni ta' htija tas-sewwieq jew li l-pedestrian ghandu dejjem ragun. B'danakollu hu veru illi, fejn m'hemmx regolat b'xi mod partikolari l-passagg tal-pedestrians, pedestrian li juza t-triq karrozzabbli anqas ghandu jitqies xi intruz; u filwaqt illi l-pedestrian ghandu certament juza l-kura mehtiega biex ma johloqx ghall-utenti ohra tat-triq sitwazzjonijiet ta' perikolu jew emergenza, minn naha l-ohra d-drivers ta' karozzi, li huma magna ta' potenza li joqtlu jew ikorru, ghandhom l-obbligu gravi li jiehdu kura li jsuqu b'mod illi ma jkunx ta' perikolu jew dannu ghall-pedestrians li ghandhom ukoll id-dritt li juzaw it-toroq;
>
> Meta fis-socjeta` taghna nies fit-triqat ma jistghux jimxu aktar anke f'dawk il-partijiet ta' l-istess triqat fejn ghandhom jistennew biss traffiku minn naha u mhux ukoll mill-ohra, allura nkunu abbandunajna kull rispett ghas-sahha u l-inkolumita` tal-persuna biex jiddomina nkontrastat it-trasport mekkanizzat, l-istat taghna jkun hafna aghar milli qatt kien;
>
> Hu obbligu li kull driver jirregola s-sewqan skond il-kondizzjonijiet u c-cirkostanzi, bhal ma huwa l-hin ta' bil-lejl, il-vizwali ostakolata bid-dlam u bix-xita, l-piz tal-vejikolu, l-istat ta' l-art, u rapporti ohra kontingenti; u hu anke dmir ta' driver li jzomm dik li komunement tissejjah 'a reasonable careful look-out' liema dmir igib mieghu li d-driver jara dak li jkun ragjonevolemnt vizibbli. Li jfisser li jinkombi b'dover fuq kull sewwieq li juza attenzjoni partikulari kif jikkonduci s-sewqan tieghu u jirregola l-velocita` ghax b'hekk jilqa' ghall-imprevvist u jevita li jsib ruhu konfrontat b'mod improvviz minn ostakoli.
>
> Ma jistax jinghad illi hawn si tratta ta' ezercizzju ta' xi privilegg tal-pedestrian jew li tezisti xi forma ta' presunzjoni ta' dritt favur tieghu meta dan ikun involut f'incident ma' vettura. Ghall-kuntrarju l-kejl li bih jehtieg li tigi meqjusa l-materja ta' responsabilita` jibqa' dak klassiku tad-determinazzjoni ta' x'kienet il-kawza prossima u immedjata ta' l-incident u x'kien il-fatt determinanti li pprovokah. Hu car li kemm il-pedestrian kif ukoll id-driver, ghandhom dmirijiet u responsabilitajiet bhala utenti tat-triq u kull wiehed minnhom kien bil-ligi obbligat li josserva r-regolamenti li jinkombu fuqhom biex jigi assigurat illi fl-ezercizzju tad-dritt taghhom li juzaw it-triq ma jaghmlu xejn biex ifixklu lil haddiehor fl-uzu legittimu ta' l-istess triq. Hu meta jsir abbuz mid-dritt ta' dan l-uzu billi ma jigux osservati r-regolamenti li l-ligi timponi li jinholqu cirkostanzi li jipprovokaw is-sinistru. Minn dan in-nuqqas, sew jekk tal-pedestrian, sew jekk tas-sewwieq, temani r-responsabilita` ghall-akkadut.

> Il-pedestrian ghandu certament drittijiet fic-cirkolazzjoni tat-traffiku, imma ghandu wkoll l-obbligi. Jekk il-pedestrian ikun qieghed ruhu f'post fejn mhux suppost ikun u d-driver, li jkun qed isuq karozza b'mod regolari, isib ruhu f'posizzjoni ta' emergenza subitanea minhabba fih, dak id-driver m'ghandux jigi ritenut hati ta' sewqan perikoluz u tal-konsegwenzi li jista' jsofri dak il-pedestrian f'dik il-kontingenza.

37. Bl-istess mod, fis-sentenza fl-ismijiet ***Emanuel Zahra vs Patrick Vassallo,***[13] il-Qorti saħqet:

> In tema legali l-Qorti tosserva li huwa l-obbligu ta' kull sewwieq li fis-sewqan tieghu jzomm a proper look out. Dan l-obbligu huwa korollari ghal-princiju li sewwieq ghandu l-oneru li fis-sewqan tieghu juza dik id-diligenza mistennija minn bonus pater familias u li hija ragjonevoli tenut kont tac-cirkotanzi: bhal ma huma l-konfigurazzjoni tat-triq, il-frekwenza tat-traffiku, id-dawl, il-vizwali u cirkostanzi partikolari ohra li jistghu jirrikjedu grad ta' attenzjoni gholi mis-sewwieq.
>
> Tnejn huma l-principji generalment akkolti fid-duttrina u fil-gurisprudenza estera u lokali, in materja ta' incident ta' traffiku stradali, li ghandhom jirregolaw l-investiment ta' vetturi, jigifieri:
> (a) hu obbligu ta' kull sewwieq li jirregola s-sewqan tieghu skond il-kondizzjonijiet u c-cirkostanzi bhala ma huma l-hin ta' bil-lejl, il-vizwali ostakolata bid-dlam u bix-xita, il-piz tal-vettura, l-istat tal-art u cirkostanzi ohra kontingenti, u
> (b) hu d-dmir ta' sewwieq li jzomm dak li komunament tissejjah a reasonable look out, liema dmir igib mieghu li s-sewwieq jara dak li jkun ragjonevolment vizibbli."
>
> Reasonable look out ifisser id-dmir li s-sewwieq jara dak li jkun ragjonevolment vizibbli jew ahjar in plain view.
>
> Jekk sewwieq isostni li ma rax il-vettura l-ohra gejja, "din hi auto inkolpazzjoni, ghaliex jekk seta' (kif ic-cirkostanzi stradali juru li seta') u kien imissur rah, u ma rahx, sinjal li ma kienx qieghed attent kif kellu jkun jekk ried izomm a proper look out".
> Izda ghalkemm is-sewwieq ghandu l-obbligi fuq premessi, anke il-pedestrian ghandu certu obbligi li jrid josserva qabel ma jinvadi territorju li mhux tieghu, u cioe' qabel ma jaqsam il-karreggjata. L-utenti tat-triq, u mhux is-sewwieq biss ghandu wkoll l-obbligi tieghu li jrid josserva sabiex ma johloqx periklu lill-utenti l-ohra tat-triq, u fil-fatt irid jipprova li huwa

[13] Deċiż mill-Prim Awla tal-Qorti Ċivili, ppreseduta mill-Imħallef Noel Cuschieri nhar il-15.10.2003, Ċitazzjoni numru 562/2000/1.

'used such care for his own safety as a reasonably prudent man would exercise under the same circumstances'.

Certament sewwieq ma jistax jitqies li kien qed izomm "a proper look out" meta huwa kien qed ihares, ghalkemm ghal ftit sekondi, f'direzzjoni differenti minn dik fejn kienet sejra l-vettura tieghu.

38. Kwindi skond din is-sentenza il-frażi *keeping a proper lookout* tirreferi għad-dover tas-sewwieq li jara dak li huwa raġonevolment viżibli jew *in plain view*. In oltre din is-sentenza rriteniet illi jekk sewwieq jiddikjara illi hu ma rax vettura li kienet ġejja lejħ meta l-konfigurazzjoni u l-kundizzjoni tat-triq kienu jippermettu li jagħmel dan, hu jkun qed jitfa' r-responsabbilta fuqu għall-inċident. Ugwalment, din is-sentenza tirrefletti wkoll fuq ir-responsabbilta' tal-*pedestrian* li jkun qed jaqsam it-triq fejn anki hu/hi għandu jeżerċita l-attenzjoni meħtieġa sabiex jevita inċidenti stradali u jissalvagwardja lilu nnifsu b'mod raġonevoli.

Ikkunsidrat: -

39. Illi l-Qorti, kemm fl-ewwel stadju, kif ukoll fi stadju ta' reviżjoni tinstab rinfaċċata b'żewġ verżjonijiet dijatrikament kontrastanti dwar id-dinamika tal-inċident, partikolarment dwar l-imġieba tal-appellant u tal-parte ċivili. L-allegata vittma tal-inċident tgħid li dan is-sinistru ġie kkaġunat unikament mill-appellant. Tgħid li hi ħarset fid-direzzjoni tat-traffiku **qabel** qasmet u stenniet sakemm karozza tal-linja misjuqa minn terza persuna fid-direzzjoni l-isfel tieqaf qabel bdiet taqsam. Tgħid ukoll li hi kienet innutat il-karozza tal-linja misjuqa mill-appellant filwaqt li kien tiela t-telgħa; iżda din

kienet għadha ma waslitx sal-istrixxi pedonali. Il-parti leża tisħaq li kieku l-appellant kien attent fis-sewqan tiegħu, hu kien jaraha taqsam mill-istrixxi pedonali. Kellu distanza tali li setgħa jieqaf '*in good time*' mingħajr ma jkun hemm l-investiment. Il-parti leża tgħid ukoll illi kienet diġa bdiet taqsam it-triq fuq iz-zebra crossing meta sar l-impatt. Dan jikkonfema illi hi ma kinitx għadha kif niżlet mill-bankina meta seħħ l-impatt – u dan b'differenza għal dak li ddikjara l-appellant.

40. L-appellant jinsisti illi hu kien qed isuq b'attenzjoni u li ma setax jevita l-impatt mal-parti leża minħabba l-fatt illi hi inaspettatament qabdet u qasmet it-triq mill-istrixxi pedonali mingħajr ma biss waqfet jew ħarset.

41. Għalkemm il-Qorti tal-Maġistrati ma esprimietx motivazzjoni għas-sentenza tagħha, jidher illi kwantu għad-dinamika tal-inċident, hija straħet fuq il-verżjoni tal-parte ċivile u konsegwentement sabet lill-appellant ħati tal-imputazzjonijiet miġjuba konta tiegħu. M'hemmx dubju li dik il-Qorti setgħet tagħmel dan in bażi għall-dak li jipprovdu l-artikoli 637 u 638 tal-Kodiċi Kriminali u l-ġurisprudenza li tirregolahom kif spjegat aktar il-fuq.

42. Din il-Qorti kellha wkoll l-opportunita li tisma' x-xhieda *viva voce* fejn wara li apprezzat id-deposizzjonijiet tagħhom kif ukoll ħadet qies tal-komportament tax-xhieda fuq il-pedana tax-xhieda, u fid-dawl ukoll ta dak dispost fil-ġurisprudenza kif hawn fuq ikkwotata, hija tal-fehma li l-Qorti tal-Maġistrati setgħet legalment u

raġonevolment issib ħtija fil-konfront tal-appellant għall-akkużi kollha kif miġjuba kontra tiegħu.

43. Jibda biex jingħad illi dan il-każ seħħ fil-ħamsa ta' wara nofsinhar fix-xahar ta Mejju fejn il-viżibilta kienet tajba u jkun għadu dawl. Ma jidhirx illi kien hemm xi kundizzjoni fit-triq jew tat-temp li seta' affettwa jew ikollu impatt fuq l-attenzjoni tas-sewwieqa filwaqt illi jkunu qegħdin isuqu. M'hemmx dubbju lanqas illi ma kien hemm ebda ostaklu fit-triq li setgħa jxekkel lill-appellant milli jara lill-parti leża **qabel** qasmet mill-istrixxi pedonali fejn seħħ l-investiment. L-appellant ma jiċħadx dan, tant li fid-deposizzjoni tiegħu jgħid li hu kien filfatt ra lill-parti leża miexja l-isfel fuq il-bankina b'pass mgħaġġel fejn qabel ma qabdet u niżlet ħabta u sabta mill-bankina hi kienet qed tħares lejn it-traffiku li kien nieżel mid-direzzjoni opposta tiegħu. L-appellant itenni li l-parti leża ma kinitx ħarset fid-direzzjoni tiegħu qabel qabdet u qasmet it-triq.

44. Għalkemm din id-dinamika kif spjegata hija possibbli, ma tantx hija probabbli. L-ewwel nett il-parti leża tixhed li hi kienet nieżla l-isfel biex taqsam mill-istrixxi pedonali u tixhed li hi kienet qed tħares direttament lejn il-karrozza tal-linja misjuqa mill-appellant. Il-parti leża tgħid li hi kienet taf x'karrozza kien qed isuq u fejn approssimat ukoll il-veloċita li biha kien qed isuq u d-distanza bejn ix-xarabank tiegħu u l-istrixxi pedonali li hi kienet intenzjonata taqsam minnhom. Ma jagħmilx sens illi filwaqt li kienet miexja l-isfel hi kienet qed tħares, <u>il-ħin kollu</u>, lejn it-traffiku nieżel l-isfel fid-direzzjoni opposta ta' fejn kienet miexja hi. Li jagħmel sens hu illi

verament f'xi ħin hija ħarset kemm fuq in-naħa opposta kif ukoll fuq in-naħa ta' fejn kien qiegħed isuq l-appellant. Del resto din hija wkoll in sintonija mal-verżjoni mogħtija mill-parti leża. Hi tgħid li waqfet fuq il-bankina mal-istrixxi pedonali, ħarset lejn ix-xarabank li kien nieżel fid-direzzjoni opposta minn tal-appellant fejn stenniet li hu jieqaf qabel qasmet - kif skond din ix-xhud - għamlu wkoll il-passanti li riedu jaqsmu min-naħa l-oħra tal-istrixxi pedonali għal fuq il-karreġġjata li kienet fuqha hi.

45. Minn dak li xehdet il-parti leża jirriżulta għalhekk li hi kienet filfatt **__diġa__** ħarset lejn il-lemin tagħha **__qabel__** qasmet. Fi kliemha stess, il-manuvra tagħha qabel l-inċident kienet din : -

> Mela jien kont nieżla minn direzzjoni ta' Paceville biex naqsam għan-naħa ta' Spinola biex nibda nimxi. Issa jien dejjem naqsam minn aktar 'il fuq għax hemm hemm zebra crossing. Waqaft, jiġifieri ħarsist iż-żewġ naħat. Kien hemm bus nieżla waqfet u kien hemm bus ieħor tiela' li jien issoponejt li se jieqaf. Fil-fatt in-nies ta' faċċata bdew jaqsmu għax il-bus l-oħra kienet waqfet. U jien bdejt naqsam ukoll. Malli wasalt kważi f'nofs iż-zebra crossing ħassejt daqqa, spiċċajt mal-art, ħafna demm, ambulanza, l-isptar. Kelli fracture hawn, kelli qasma fuq rasi punti u hekk...

46. Minn din is-silta jidher biċ-ċar li l-parti leża mhux biss ħarset lejn il-lemin, iżda wkoll rat lill-vettura misjuqa mill-appellant tiela l-fuq. Hi minn naħa tagħha ma reġgħetx ħarset lura lejn id-direzzjoni tax-xarabank misjuq mill-appellant **__eżattament qabel__** qasmet, peress illi basret li l-appellant kien raha u li kellu biżżejjed distanza u żmien biex jieqaf peress li meta ħarset lejħ, kien fadallu madwar tul ta' karozza tal-linja bejnu u bejn l-istrixxi pedonali, u li ma kienx qed isuq b'veloċita eċċessiva. Biss hawnhekk il-parti leża tgħid *kien hemm bus ieħor tiela' li jien* ***__issoponejt__*** *li se jieqaf.* Fil-fehma tal-Qorti

dan kien l-'iżball' li wieħed jista' jattribwixxi lill-parti leża – fis-sens li hi ssponiet li l-appellant kien sejjer jieqaf u minflok reġgħet tagħat l-aħħar daqqa t'għajn qabel taqsam biex tassigura ruħha li fil-fatt waqaf, hi straħet fuq dik l-assunzjoni tagħha li dan kellu jieqaf.

47. Fil-verita, għalkemm anke jekk l-appellant verament kellu d-distanza, il-ħin u l-veloċita adatti biex ikun jista' jieqaf, fl-aħħar mill-aħħar il-parti leża kienet tenuta li tieħu ħsieb tagħha nnifisha u tkun aktar responsabbli għall-inkolumnita tagħha stess. Anke jekk hija kellha d-dritt tistenna li l-appellant jieqaf qabel ma jilħaq jasal ħdejn l-istrixxi pedonali, fl-aħħar mill-aħħar hija kellha tkun attenta u prudenti biżżejjed li ma tistrieħx fuq assunzjonijiet jew supposizzjonijiet iżda timxi fuq il-fatt empriku, inekwivoku u ta' buon sens – li taqsam biss it-triq **__wara__** li tkun assigurat ruħha li l-vettura tkun waqfet. Mistqarr dan kollu pero ma jfissirx li l-parti leża tista' b'xi mod titqies li kienet il-**__kawża unika__** ta' dan l-inċident jew fattur kontributorju.

48. L-appellant xehed li hu mdorri jirrallenta u saħansitra jieqaf kif ikun qed iqarreb lejn strixxi pedonali. Jgħid li hu jkun moħħu fin-nies fuq il-bankina peress illi jista' jagħti l-każ li xi ħadd minnhom ikollu l-intenzjoni jaqsam it-triq. Iżda minkejja li kien kapaċi jirrakkonta l-movimenti tal-appellanta qabel l-inċident u minkejja din id-diliġenza kollha professa minnu fir-rigward tas-sewqan tiegħu, *a conti fatti*, meta l-parti leża niżlet minn fuq il-bankina għal fuq l-istrixxi pedonali, hu baqa' ma rralentax u waqaf. Milli jidher fl-iskizz a folio 5 tal-atti proċesswali ix-xarabank tal-appellant waqaf

<u>fuq</u> l-istrixxi pedonali. F'dak il-mument il-parti leża kienet diġa bdiet taqsam fuqhom. Il-fatt illi l-vittma nstabet mixħuta qrib tal-bankina ma tfissirx illi hi kienet għadha kif niżlet mill-bankina meta ntlaqtet. Dan peress illi mix-xiehda tagħha joħroġ li mal-impatt hi waqgħet lura u ħabtet rasha mat-triq. Jirriżulta miċ-ċertifikat a fol 4 li l-parti leża kellha *lacero-contused wound* ta' ħames ċentimetri fuq il-*left parieto-occipital area*. Din hija laċerazzjoni fuq rasha li tilfet id-demm minnha. Bis-saħħa tal-impatt ma' vettura tad-daqs ta' dak ix-xarabank, huwa loġiku li l-persuna investita ma tibqax fl-istess post fejn ikun sar il-kuntatt mal-vettura. Dan għalhekk jispjega wkoll għalfejn il-parti leża ma baqgħetx fl-istess post fejn ġiet investita.

49. Inoltre, l-appellant jagħti x'jifhem li l-impatt seħħ meta l-vettura misjuqa minnu kienet kważi waslet fuq l-istrixxi pedonali. Iżda jekk din il-verżjoni għandha mis-sewwa dan ikun ifisser li l-parti leża niżlet il-bankina għal fuq ix-xarabank, jew aħjar qabżet jew tagħat is-salt għan-nofs jew għal quddiem ix-xarabank. Din il-Qorti ma tqisx li din hija verosimili.

50. Din il-Qorti hija tal-fehma illi għalkemm il-parti leża kellha d-dritt tistenna li l-appellant iwaqqaf il-vettura misjuqa minnu biex tkun tista' taqsam it-triq minn fuq iz-zebra crossing hija setgħet użat aktar buon sens meta ġiet biex taqsam fuq l-istrixxi pedonali. Mill-banda l-oħra l-inċident de quo seħħ għaliex l-appellant m'applikax l-i*standard of care* mistenni minnu – b'mod partikolari meta dan l-inċident seħħ fuq strixxi pedonali, li huwa kien jaf bihom, f'kuntest

fejn xogħolu huwa xufier ta' mezz ta' trasport pubbliku. F'dan il-każ, u f'dan l-episodju il-Qorti tqis li l-Qorti tal-Maġistrati setgħet legalment u raġonevolment issib li l-appellant kien ħati ta' sewqan traskurat u negliġenti, u li kien frott ta' din in-negliġenza li l-parti leża sofriet l-offiża ħafifa involontarja fuq il-persuna tagħha.

Deċide

Għal dawn il-motivi din il-Qorti, tiċħad l-appell u tikkonferma s-sentenza appellata.

Aaron M. Bugeja
Imħallef